

УДК 37.01.81.2.

DOI: 10.60022/1(3)-1MHD

Абрамчук Наталія Богданівна

вчитель англійської мови

Комунальний заклад загальної середньої освіти

«Одерадівський ліцей номер 37 Луцької міської ради», Україна

Nataliia Abramchuk

English teacher

Municipal secondary school

Oderadiv Lyceum No. 37 of Lutsk City Council, Ukraine

ORCID: 0009-0003-9631-8653

ІНТЕГРАЦІЯ КОУЧИНГУ В ПЕДАГОГІЧНУ ДІЯЛЬНІСТЬ ДЛЯ РОЗВИТКУ ЛІДЕРСЬКИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ СУЧАСНИХ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ НА ЗАНЯТТЯХ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У ШКОЛІ

Анотація. У статті досліджується роль вчителя як коуча у формуванні лідерських компетентностей у здобувачів освіти під час занять з іноземної мови в школі. Аналізується вплив вчителя на розвиток лідерських якостей у школярів та різні підходи науковців до поняття «коучинг» у педагогічному контексті. Розглядаються необхідні якості, вміння та навички вчителів, що сприяють формуванню лідерських компетентностей учнів. Виявлено, що рівень розвитку лідерських компетентностей у вчителя безпосередньо впливає на їх формування у учнів. Акцентується увага на значенні коучингових технологій у процесі навчання, зокрема під час викладання іноземних мов, та на важливості створення вчителем умов для розвитку лідерського потенціалу учнів.

Ключові слова: вчитель, здобувач освіти, лідерські компетентності, коуч, коучинг, коучингові технології, уроки іноземної мови.

INTEGRATION OF COACHING INTO PEDAGOGICAL ACTIVITIES FOR THE DEVELOPMENT OF LEADERSHIP COMPETENCES OF MODERN STUDENTS IN FOREIGN LANGUAGE CLASSES AT SCHOOL

Abstract. The article examines the role of the teacher as a coach in the formation of leadership competences in students during foreign language classes at school. The influence of the teacher on the development of leadership skills in students and different approaches of scientists to the concept of 'coaching' in the pedagogical context are analysed. The necessary qualities, skills and abilities of teachers that contribute to the formation of leadership competences of students are considered. It is found that the level of development of leadership competences of a teacher directly affects their formation in students. The article emphasises the importance of coaching technologies in the learning process, in particular in teaching foreign languages, and the importance of creating conditions for the development of students' leadership potential by teachers.

Keywords: teacher, student, leadership competences, coach, coaching, coaching technologies, foreign language lessons.

Постановка проблеми. З огляду на динамізм життєвих процесів, колосальне збільшення інформаційних потоків, підвищення професійної мобільності, активне впровадження ринкових механізмів у сучасному суспільстві, з'являється потреба у формуванні нової генерації особистостей, які будуть вміти жити й працювати у нових умовах [7, с. 105]. Очевидно, що на сучасному етапі вже недостатньо тільки здобути освіту у школі, а потім продовжити і стати фахівцем в обраній сфері, а потрібно безперервно поповнювати свої знання, удосконалювати вміння, постійно розвиватися. Іншими словами, час диктує необхідність формування у закладах освіти особистостей-лідерів, які володіють добре розвиненими лідерськими якостями, вміють швидко пристосовуватися до змінних умов середовища, спроможні віднайти ефективні рішення у будь-яких життєвих та професійних ситуаціях тощо [11, с. 73]. Ключова роль у окреслених процесах належить вчителю, оскільки саме педагоги мають вагомий вплив на особистісний та професійний розвиток здобувачів освіти, зокрема й на формування у них лідерських компетентностей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз публікацій та наукової розробленості з проблематики дослідження засвідчив, що проблема лідерства та формування лідерських компетентностей у здобувачів освіти не є новою у науковій літературі. Різноманітні аспекти цієї проблематики представлені у розвідках великої кількості вітчизняних дослідників, зокрема у працях таких сучасних науковців, як Т. Р. Гуменникова [2], А. Р. Жукова [3], Т. А. Борова [1], С. М. Романова [10], О. Ф. Паламарчук, Ю. А. Скиба [9] та ін. Однак попри наявність значної кількості наукових праць, проблема ролі вчителя як коуча у процесі формування лідерських компетентностей у

здобувачів освіти є сьогодні малодослідженою та потребує розгляду, узагальнення й розв'язання.

Мета статті. Мета цієї статті – виявити роль вчителя як коуча у процесі формування лідерських компетентностей у здобувачів освіти, зокрема на уроках іноземної мови. Досягнення зазначеної мети передбачає розв'язання наступних завдань: проаналізувати підходи науковців до коучингу та коучингових технологій у формуванні лідерських компетентностей здобувачів освіти, встановити роль викладача як коуча у ході формування лідерських компетентностей у здобувачів освіти, визначити навички та вміння, необхідні педагогам як коучам для розвитку лідерських компетентностей у здобувачів освіти.

Виклад основного матеріалу. У сфері освіти коучинг відноситься до інноваційних технологій, адже цей напрям у освіті є новим. Коучингу притаманне максимально швидке досягнення мети шляхом активізації необхідних здібностей та вдосконалення нових навичок у здобувачів освіти. Як сам термін, так і концепцію коучингу освітяни України запозичили із західного наукового дискурсу, проте навіть у першоджерелах ця тема є маловивченою та недостатньо опрацьованою [6, с. 16].

Термін «коучинг» (від англ. *coaching* – тренувати, займатися репетиторством, готувати до чого-небудь) позначає вчення, яке виникло на перетині менеджменту, психології, логіки, філософії та життєвого досвіду. Окрім того, коучинг являється процесом, що скерований на досягнення цілей у різноманітних сферах життя. З другої половини XIX ст. зазначений термін почали вживати англійські здобувачі освіти для позначення приватних репетиторів, у кінці XIX ст. ця дефініція ввійшла до спортивного лексикону та вживалася як назва тренера, який допомагає застосувати всі внутрішні ресурси та піднятися на наступний рівень. Пізніше термін «коучинг» почав використовуватися для позначення будь-якої діяльності, що пов'язана з інструктуванням, наставництвом та консультуванням [1, с. 340].

Слід зауважити, що в освітню систему України поняття коучингу проникло з американських та європейських джерел. У нашій країні С.М. Романова здійснила дослідження технології коучингу в професійній освіті. Дослідниця зробила висновок, що коучинг є взаємостосунками між викладачем та здобувачами освіти, коли викладач ефективно організовує процес їх пошуку кращих відповідей на запитання, які їх цікавлять, допомагає здобувачам освіти розвиватися, закріплювати нові навички та досягати високих результатів у своїй майбутній професії [10, с. 86].

В освіті фундаментом коуч-підходу є вміння вчителя формулювати значущі потужні запитання, що сприятимуть визначенню сподівань та потреб здобувачів освіти, змушують розкрити потенціал, мобілізувати попередні знання й досвід, стимулюють мислення тощо. Окреслені головні запитання допомагають здійснити всебічний аналіз проблеми, розвивають інтерес до вивчення тієї чи іншої теми, заохочують до обґрунтування власної позиції, стимулюють потребу в одержанні відповідей.

Для того щоб вчитель іноземної мови ефективно виконував роль коуча, необхідно забезпечити активне залучення учнів до процесу навчання, орієнтуючись на їхні індивідуальні потреби та потенціал. Як зазначає дослідниця А. Жукова, коуч має надихати учнів, сприяючи їхньому розвитку через стимулювання самостійності та відповідальності [3, с. 349]. Важливо застосовувати підходи, які орієнтовані на позитивну мотивацію та підтримку, дозволяючи учням усвідомлювати свої досягнення та можливості для подальшого розвитку. Вчитель має бути не лише джерелом знань, але й наставником, що створює умови для самовираження та особистісного зростання учнів [4, с. 139]. Таким чином, уроки повинні бути побудовані так, щоб студенти відчували підтримку в досягненні поставлених цілей, а також мали можливість експериментувати та вчитися на власному досвіді, що сприяє розвитку їх лідерських компетентностей.

Основним досягненням коучингу є вдосконалення та максимально ефективного використання особистісних якостей здобувача освіти, адже стимулюючи його до глибокого усвідомлення своїх ресурсів, цілей та обмежень, коучинг дає можливість виокремити напрям професійного розвитку кожної особистості. Проте здобувач освіти володіє правом прийняття рішень та несе відповідальність за результат. У контексті уроків іноземної мови, педагогічне спілкування у стилі «коучинг» дозволяє вчителю не лише виявляти причини, чому учні не змогли виконати завдання, але й допомагає коригувати підхід до навчання. Вчитель, застосовуючи коучингову модель, може підходити до кожного учня як до унікальної особистості, стимулюючи розкриття їхнього потенціалу через індивідуальний підхід. Це забезпечує більш глибоке розуміння труднощів учнів, а також дозволяє їм самостійно знаходити оптимальні шляхи вирішення завдань, що важливо для розвитку їхньої впевненості та самостійності в навчанні іноземної мови. Замість того, щоб просто оцінювати результат, коучинговий підхід сприяє розвитку вміння вчитися на помилках і знаходити альтернативні шляхи для досягнення успіху. У цьому контексті мотивація до співпраці з учнями стає основою для їхнього особистісного і мовного розвитку, де роль вчителя полягає не тільки в передачі знань, а й у допомозі учням розкрити їхні здібності для досягнення поставлених цілей [6, с. 18].

Крім того, коучинг в освіті скерований на те, педагогічні колективи та педагогічні працівники ефективніше працювали з метою досягнення поставлених цілей. Коучинг допомагає педагогам чітко структурувати алгоритм цілепокладання, планування, ухвалення рішень та мотивації за допомогою технологій та методик моделювання, розкрити творчий потенціал здобувачів освіти задля реалізації ідей, які відкривають нові можливості, а також змодельовати стратегію виходу в «простір рішення», що є основою формування лідерських компетентностей [5,

с. 59].

У контексті уроків іноземної мови коучинг дозволяє вчителю не лише структурувати процес навчання, але й сприяти розвитку креативного мислення учнів, що є важливим для опанування нових мовних навичок. Використання коучингових методик на уроці іноземної мови дозволяє створити атмосферу взаємної довіри та співпраці, де учень виступає не лише як отримувач знань, а й як активний учасник у власному навчальному процесі. Завдяки коучинговим технологіям, вчитель може ефективно мотивувати учнів, допомагаючи їм ставити і досягати конкретні цілі, розвивати лідерські компетентності та підвищувати рівень впевненості у своїх мовних здібностях. Це, в свою чергу, створює умови для самореалізації здобувачів освіти та сприяє їхньому особистісному росту в межах навчання іноземної мови [3, с. 350].

Сучасні українські науковці висловлюють різні думки щодо ролі викладача у процесі коучингу. До прикладу, С.М. Романова переконана, що вчитель виступає більше як партнер, який допомагає виділити завдання та перешкоди, а також здійснює аналіз можливостей та обирає дії [10, с. 85]. О.О. Нежинська стверджує, що педагог є провідним елементом, який має професійну компетентність та відповідальне ставлення до здобувача освіти [8, с. 184]. Як бачимо, обидві дослідниці наголошують на важливості партнерських взаємовідносин, відповідальності за результати під час коучингу та свідомого ставлення до процесу. На їх думку, саме ці елементи є значущими для ефективного коучингу в освіті. Таким чином, підходи коучингу сприяють розвитку не лише мовних навичок, але й критичного мислення та впевненості учнів у процесі комунікації іноземною мовою.

На наше глибоке переконання, вчитель XXI століття – це особистість-лідер, яка здатна брати на себе відповідальність, вчасно враховувати ситуацію соціальних змін та навчатися протягом життя. Вчитель іноземної мови XXI століття має не лише високий рівень професійної компетентності, а й здатність адаптувати методики навчання відповідно до змін у суспільстві та вимогах сучасної освіти. Він активно застосовує інноваційні педагогічні технології, орієнтуючись на індивідуальні потреби кожного учня, стимулюючи їхню мотивацію до вивчення мови через творчі підходи та інтерактивні методи. Такий педагог є не тільки носієм мовних знань, а й наставником, здатним формувати лідерські якості учнів, допомагаючи їм самостійно досягати високих результатів у мовній діяльності. Вчитель іноземної мови повинен бути готовим до постійного професійного самовдосконалення, адже розвиток комунікативних навичок учнів залежить від його вміння ефективно взаємодіяти з учнями в умовах глобалізації та інтеграції сучасних технологій в освітній процес. Вважаємо, що у процесі формування лідерських компетентностей у здобувачів освіти викладач відіграє надзвичайно важливу роль та має стати для здобувачів освіти справжнім коучем, адже постать коуча стимулює творчий пошук рішень та підтримує прагнення здобувачів освіти досягати мети й здійснювати зміни у їх житті. Таким чином, у процесі коучингу здобувачі освіти знаходять свій унікальний спосіб досягнення мети, а коуч особливий простір пошуку альтернатив, креативну атмосферу, атмосферу довіри, поваги й розуміння, де кожен відчуває увагу до його ідей та працює з більшим ентузіазмом.

Варто наголосити, що для того, щоб виконувати роль коуча у процесі формування лідерських компетентностей у здобувачів освіти, вчитель повинен сам бути лідером, володіти високорозвиненими лідерськими якостями й компетентностями. Так, педагог повинен мати добре розвинені такі лідерські якості, як організованість, комунікативність, креативність, рефлексивність, емоційний інтелект, самоповага, бути здатним до ефективного здійснення науково-педагогічної діяльності шляхом застосування власних наукових результатів під час викладання та готовим до поєднання в одній особі ролей коуча, мотиватора, наставника, дослідника й керівника. Окрім того, він має бути готовим дотримуватися високих морально-етичних принципів.

А. Музенда наголошував, що тільки педагог з високим рівнем лідерської компетентності спроможний до особливої трансформації знань, що призводить до кращого засвоєння навчального матеріалу здобувачами освіти [14, с. 12]. На погляд А. Акірі та його колег, викладач з високим рівнем лідерської компетентності здатний віднаходити індивідуальний підхід до здобувачів освіти [13, с. 186]. А. Адедівуря дійшов до висновку, що саме лідерська компетентність викладача сприяє становленню у здобувачів освіти професійної компетентності [12, с. 165].

Як показує досвід, важливим фактором у формуванні лідерських компетентностей у здобувачів освіти є наявність гідного прикладу для наслідування, яким є сам викладач. Вчитель іноземної мови повинен не лише глибоко володіти своїм предметом, але й мати здатність надихати учнів, створюючи позитивне середовище для їхнього розвитку. Він має бути не тільки джерелом знань, а й мотиватором, здатним формувати правильні ціннісні орієнтири у учнів та сприяти розвитку їхніх комунікативних навичок. Важливо, щоб вчитель активно сприяв колективній роботі на уроці, допомагаючи здобувачам освіти виявляти їхні творчі здібності та знаходити нестандартні рішення під час навчання іноземної мови [2, с. 521].

Як коуч, вчитель іноземної мови повинен сприймати та поважати унікальні риси кожного учня, підтримуючи розвиток їх індивідуальності, адже лідерські якості неможливі без самовираження та впевненості. Важливо, щоб вчитель мав глибокі знання з лідерства, психології та педагогіки, оскільки ці знання допомагають створювати сприятливу атмосферу на уроці, в якій учні можуть розвивати свої мовні навички та лідерські якості. Вчитель іноземної мови, використовуючи коучингові підходи, стимулює учнів до самостійної роботи, надаючи можливість кожному знайти свій шлях до досягнення високих результатів. Під його керівництвом здобувачі

освіти працюють із задоволенням та активно залучаються до процесу навчання, що сприяє формуванню не лише мовних компетентностей, а й загального розвитку особистості. [15, с. 96].

Висновки. Отже, проведене дослідження дозволяє зробити висновок, що вчитель іноземної мови на сучасному етапі має не лише завдання забезпечення фахової підготовки здобувачів освіти, а й виховання лідерів, творчих та креативних особистостей, здатних реалізувати свій потенціал в умовах змінного світу. Важливим елементом цього процесу є коучинг, який допомагає вчителю не лише передавати знання, а й стимулювати розвиток лідерських компетентностей учнів через активну участь у навчанні. Вчитель, що виконує роль коуча, сприяє глибокому усвідомленню учнями своїх цілей, надаючи можливість їм розвивати власний лідерський потенціал через мовну діяльність.

Коучинг у викладанні іноземної мови дозволяє створити умови для розвитку самостійності учнів, формує в них навички рефлексії, здатність до самовдосконалення та саморозвитку. Вчитель, як коуч, допомагає учням зрозуміти свої сильні сторони, мотивує їх до активної пізнавальної діяльності, підтримує в моменти труднощів та навчає шукати оптимальні рішення в комунікації. Завдяки такому підходу, кожен урок іноземної мови стає платформою для розвитку лідерських якостей, адже саме через іноземну мову учні набувають важливих навичок для міжнародної комунікації, що є невід'ємною частиною їхнього майбутнього як лідерів. [15, с. 96].

Для того, щоб бути ефективним коучем, вчитель іноземної мови повинен мати не лише високий рівень знань з мовного матеріалу, а й здатність розуміти індивідуальні потреби кожного учня, створювати підтримуючу атмосферу для їхнього розвитку. Його задача – не тільки навчати, а й допомогти кожному учню знайти свій шлях до успіху, виявляючи й розвиваючи лідерські якості, які згодом дозволять учням діяти рішуче та ефективно в реальному житті.

Література

1. Борова Т. А. Теоретичні засади адаптивного управління професійним розвитком науково-педагогічних працівників вищого навчального закладу: монографія. Харків: СМІТ, 2019. 381 с.
2. Гуменникова Т. Р. Розвиток лідерського потенціалу майбутніх фахівців з навігації та управління судном в умовах професійної підготовки як ознака студентоцентрованого підходу. *Вісник науки та освіти*. 2023. №10(16). С. 521-534.
3. Жукова А. Педагогічні аспекти формування лідерських компетентностей у здобувачів вищої освіти// *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*– Дрогобич : Видавничий дім «Гельветика», 2024. – Вип. 71. Том 1. – 349-353 с.
4. Жукова А. Термінологія лідерської компетентності в дослідженнях українських та зарубіжних учених.// *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка*.- Випуск 54, 2024.- С.138-143.
5. Зеленська Л. Формування у майбутніх учителів навичок soft skills у процесі викладання навчальної дисципліни «Коучингові технології в освіті». *Теорія і практика управління соціальними системами*. 2021. № 4. С. 59-68.
6. Ліхницька Л., Старовойт Л. Коучинг-технології як відповідь на сучасні вимоги розвитку освітніх технологій у процесі формування дослідницької компетентності майбутніх докторів філософії. *Наукові записки ВДПУ імені Михайла Коцюбинського. Серія: педагогіка і психологія*. 2021. № 68. С. 16-22.
7. Неділько Р.В., Безкоровайна У.Ю., Тверда І.І. Педагогічний коучинг у розвитку управлінської компетентності керівників ЗВО. *Перспективи та інновації науки. Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»*. 2022. №11(16). С. 105-113.
8. Нежинська О. О., Тименко В.М. Коучинг як інструмент соціально-психологічної допомоги клієнту. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія II: Соціальна робота. Соціальна педагогіка*. 2017. Вип. 23. С. 182-187.
9. Паламарчук О.Ф., Скиба Ю.А. Роль викладача у розвитку лідерських якостей студента. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Теорія та методика навчання природничих наук*. 2023. № 5. С. 110-118.
10. Романова С.М. Коучінг як нова технологія в професійній освіті. *Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Педагогіка. Психологія*. 2010. Вип. 3. С. 83-86.
11. Шліхтенко Ю. Педагогічні аспекти формування лідерської компетентності майбутніх вчителів іноземних мов. *Молодий вчений*. 2022. №4.1 (104.1). С. 72-75.
12. Adediwura A. A., Tayo T. Perceptions of Teacher Knowledge, Attitude and Teaching Skills as Predictor of Academic Performance in Nigerian Secondary Schools. *Educational Research and Review*. 2007. 2(7). P. 165-171.
13. Akiri A. A., Ugborugbo N. M. An Examination of Genders Influence on Teachers productivity in Secondary Schools. *J. Soc. Sci*. 2008. 17(3). P. 185-191.
14. Muzenda A. Lecturers' Competences and Students' Academic Performance. *International Journal of Humanities and Social Science Invention*. Vol. 3, Issue. 1, 2013. P. 6-13.

15. Zhukova A. Teacher as a coach in the process of forming students' leadership competencies// *Zhytomyr Ivan Franko state university journal. Pedagogical sciences.*- No. 1(116) (2024) P. 92-98.

References

1. Borova, T.A. (2019). *Teoretychni zasady adaptivnoho upravlinnya profesiynym rozvytkom naukovopedagogichnykh pratsivnykiv vyshchoho navchalnoho zakladu: monohrafiya*. Kharkiv: SMIT, 381 p.
2. Humennykova, T.R. (2023). *Rozvytok liderskoho potentsialu maybutnikh fakhivtsiv z navyhazhennya ta upravlinnya sudnom v umovakh profesiynoyi pidhotovky yak oznaka studentotsentrovanoho pidkhodu*. Visnyk nauky ta osvity, 10(16), 521-534.
3. Zhukova, A. (2024). *Pedahohichni aspekty formuvannya liderskykh kompetentnostey u zdobuvachiv vyshchoyi osvity*. Aktual'ni pytannya humanitarnykh nauk: mizhvuzivskyi zbirnyk naukovykh prats molodykh vchenykh Drohobys'tkoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka, 71(1), 349-353.
4. Zhukova, A. (2024). *Terminologiya liders'koyi kompetentnosti v doslidzhenyakh ukrayinskykh ta zarubizhnykh uchenykh*. Visnyk Hluikhivs'koho natsional'noho pedahohichnoho universytetu imeni Oleksandra Dovzhenka, 54, 138-143.
5. Zelenska, L. (2021). *Formuvannya u maybutnikh uchyteliv navychok soft skills u protsesi vykladannya navchal'noyi dystsypliny "Koachynhovi tekhnolohiyi v osviti"*. Teoriya i praktyka upravlinnya sotsial'nymy systemamy, 4, 59-68.
6. Likhits'ka, L., & Starovoyt, L. (2021). *Koachynh-tekhnolohiyi yak vidpovid' na suchasni vymohy rozvytku osvitnikh tekhnolohiy u protsesi formuvannya doslidnytskoyi kompetentnosti maybutnikh doktoriv filosofiyi*. Naukovi zapysky VDPu imeni Mykhayla Kotsiubyns'koho, Seriya: pedagogika i psykholohiya, 68, 16-22.
7. Nedil'ko, R.V., Bezkorovayna, U.Yu., & Tverda, I.I. (2022). *Pedahohichnyy koachynh u rozvytku upravlin's'koyi kompetentnosti kerivnykiv ZVO*. Perspektyvy ta innovatsiyi nauky, 11(16), 105-113.
8. Nezhyn's'ka, O.O., & Tymenko, V.M. (2017). *Koachynh yak instrument sotsial'no-psykholohichnoyi dopomohy kliyentu*. Naukovy chasopys Natsional'nogo pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova, Seriya 11: Sotsial'na robota, sotsial'na pedahohika, 23, 182-187.
9. Palamarchuk, O.F., & Skyba, Yu.A. (2023). *Rol'vykladacha u rozvytku liders'kykh yakostey studenta*. Naukovi zapysky Vinnyts'koho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Mykhayla Kotsiubyns'koho, Seriya: Teoriya ta metodyka navchannya pryrodnychykh nauk, 5, 110-118.
10. Romanova, S.M. (2010). *Koachinh yak nova tekhnolohiia v profesiyniy osviti*. Visnyk Natsional'nogo aviatsiinogo universytetu, Seriya: Pedahohika, Psykholohiya, 3, 83-86.
11. Shliikhtenko, Yu. (2022). *Pedahohichni aspekty formuvannya liders'koyi kompetentnosti maybutnikh vchyteliv inozemnykh mov*. Molodyi vchynyi, 4.1(104.1), 72-75.
12. Adediwura, A.A., & Tayo, T. (2007). *Perceptions of Teacher Knowledge, Attitude and Teaching Skills as Predictor of Academic Performance in Nigerian Secondary Schools*. Educational Research and Review, 2(7), 165-171.
13. Akiri, A.A., & Ugborugbo, N.M. (2008). *An Examination of Genders Influence on Teachers Productivity in Secondary Schools*. J. Soc. Sci, 17(3), 185-191.
14. Muzenda, A. (2013). *Lecturers' Competences and Students' Academic Performance*. International Journal of Humanities and Social Science Invention, 3(1), 6-13.
15. Zhukova, A. (2024). *Teacher as a coach in the process of forming students' leadership competencies*. Zhytomyr Ivan Franko State University Journal. Pedagogical Sciences, 1(116), 92-98.